

УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛІСТИ У СПЕЦВІДДІЛІ «ВІНЕТА»: ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНІ РОЗВІДКИ ТА ПРОСОПОГРАФІЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Вадим Яшин

доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії
Криворізького державного педагогічного університету, Кривий Ріг
E-mail: vadimyash@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9176-9207>

У цій статті досліджується спільні елементи біографії деяких українських націоналістів, що співпрацювали у спецвідділі «Вінета», який був створений в 1941 році в структурі Міністерства пропаганди Райху для цілей тотальної пропаганди, орієнтованої на населення «східних окупованих територій», війська, тилове населення, військовополонених та остарбайтерів. Автором показано, що у штатному складі «Вінети» та і серед залучених фахівців були відомі члени ПУН, ОУН, учасники Української Революції 1917 – 1921 років, зокрема, відомі лінгвісти, філологи, літературознавці, перекладачі, журналісти, художники тощо. У статті містяться дані стосовно одинадцяти таких осіб. Досліджено елементи «вінетівського» етапу їхнього життєвого шляху. Встановлено невідомі факти їхніх біографій. В якості джерел залучено нещодавно розсекречені справи радянських репресивних органів, документи Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі. З'ясовано, що в жодній відкритій біографії досліджених персоналій нема згадок про співробітництво із «Вінетою». Встановлені нові або виправлені відносно відомі факти біографії деяких персоналій. Висловлено обґрунтовані сумніви щодо існуючої біографії Дмитра Нарбута: доведено, що Євген Вировий був членом ОУН; уточнено факти із берлінського періоду життя Йосипа Позичанюка тощо. Висловлено обґрунтоване припущення, що співробітництво з «Вінетою» слабо корелювалося із участю в українському визвольному русі, також не було колаборацією. Показано, що спільними біографічними рисою тієї частини співробітників, життєвий шлях яких був досліджений, є безпосередня причетність або дотичність до визвольних змагань, більша чи менша участь в політичній діяльності еміграції; репресії з боку радянської влади; інтелектуальна творча діяльність, заняття літературою, журналістикою, образотворчим мистецтвом тощо, в Європі чи в СРСР. Показано, що більша частина колишніх співробітників спецвідділу продовжила свою діяльність й після війни в галузі політики, економіки та культури. Автором запропоновано напрямки подальших досліджень в цій тематичі.

Ключові слова: Друга світова війна, пропаганда, ОУН, ПУН, УПА, Вінета, Східний відділ.

Вступ. Спецвідділу «Vineta» Східного відділу Імперського міністерства освіти та пропаганди нацистської Німеччини в роки Другої світової війни належала провідна роль у пропагандистській діяльності на окупованих «східних територіях». За багатьма знаками, зокрема, за своїм персональним складом це була унікальна структура, адже в абсолютна більшість із декількох тисяч її працівників не тільки були німцями, натомість українцями, білорусами, естонцями, литовцями, росіянами представниками кавказьких, закавказьких, уральських народів тощо, але й були представниками інтелектуального, наукового та творчого прошарку, знані філологи, лінгвісти, літератори, психологи, філософи, письменники тощо, що вже могло б привабити дослідників. Але наприкінці війни «Вінета» тихо розчинилася і зникла у вирі подій і була тихо забута. З 1945 року й до початку процесів масового розсекречування документів спецслужб на початку 2000-х років в Україні документи стосовно діяльності «Vineta» перебували в архівах вітчизняних спецслужб під різними грифами обмеження доступу, хоча самі спецслужби втратили оперативний інтерес до діяльності цієї організації ще на початку 1950-х. Навіть про існування такої структури, хіба що окрім декількох колишніх працівників спецслужб, довгий час мало кому було відомо. Між тим, за своїм персональним

складом, завданнями, специфічними функціями та, зокрема, в силу абсолютного мовчання усіх її колишніх співробітників ця організація, можливо, варта більшої уваги дослідницької спільноти.

Історіографія та джерела. Варто зауважити, що вітчизняна наукова історія «Вінети» тільки зароджується, тому не має біографічного відгалуження. Спізніла увага до «Вінети» з боку українських дослідників є наслідком історичних умов та об'єктивних особливостей функціонування вітчизняної історичної науки, адже до останніх часів документи стосовно діяльності «Vineta» перебували під різними грифами обмеження доступу. У скудній вітчизняній історіографії «Вінета» фігурує, здебільшого, лише як сюжетно пов'язаний, дотичний об'єкт у дослідженнях з історії пропаганди. На сьогодні в історико-юридичній тематиці «Вінети» з певним психологічним ухилом останні 10–12 років плідно працює дослідниця К. Долгорученко та в біографічних дослідженнях дослідник В. Яшин. [Долгорученко, 2021; Яшин, 2019]. Інші прямі дослідження, на жаль, невідомі; тільки побічні короткі згадки в роботах деяких вітчизняних авторів, що прямо не стосуються біографістики.

Щодо зарубіжної історіографії, то із безпосередньо присвячених «Вінеті» досліджень можна згадати працю Вернера Краузе 2017 р. та, майже

півстолітньої давнини (1974 р.), розлогу документально-аналітичну публікацію Y. Baird¹ у французькому часописі «Revue d'histoire de La Deuxième Guerre Mondiale» [Baird, 1974, L'appareil; Baird, 1974, L'expert; Krause, 2017]. Робота В. Краузе української редакції майже не стосується. Автор зупиняється на більш загальних питаннях впливу діяльності відділу на деякі події війни та пропаганду в цілому. Дослідження Y. Baird є, скоріше, описом загальних напрямків діяльності спецвідділу, супроводжуване довідкою стосовно діяльності Е. Тауберта у 1920 – 1930-ті рр., але позбавлене посилань на джерела інформації, хоча остання, як можна перевірити сьогодні, є достовірною. Іншої інформації стосовно «Вінети» досліджені, в рамках цієї статті, бази даних наукових видань (книг) та періодики не видають. Історія спецвідділу в зарубіжній історіографії залишається непрямим, дотичним, другорядним, на рівні 1–2 речень згадки в текстах історичних розвідок в межах історії пропаганди часів Другої світової війни.

Джерелами виступають розсекречені матеріали радянських спецслужб, що тепер є частиною фондів ЦДАВО України; матеріали фонду Державного центру УНР в екзилі; документи архіву Служби зовнішньої розвідки України; мемуарна література (С. Онацький, Є. Вировий, В. Маруняк); довідково-біографічні матеріали (частково). Варто зауважити, що у повоєнний час жоден вінетівець ніколи публічно не згадував про свою роботу в спецвідділі «Вінета», як не робили цього й їхні біографи, коли такі були. Це звужує джерельне поле, обмежуючи його майже виключно документами самої «Вінети» коли дослідження стосується саме обставин перебування у спецвідділі. Але й наявні документи достатньо інформативні для здійснення пропонованого дослідження.

В історії спецвідділу «Вінета» існує певна кількість **недосліджених питань**. Деякі з них, як: загальна регламентація діяльності, субординаційна та координаційна взаємодія, – можливо вирішити повністю або майже повністю тільки із залученням матеріалів Бундесархіву (ФРН). Інші: кадрова політика, персоналії, довоєнна та повоєнна доля співробітників, – з певними обмеженнями, але загалом вирішуються на матеріалах центральних (ЦДАВО) та галузевих (СБУ, СЗР) вітчизняних архівів. Цьому також сприяє активна діяльність щодо оцифрування архівів (щира подяка голові Держкомархіву пану А. Хромову), яка уможливила науково-дослідну діяльність у складних умовах пандемії а, тепер – московсько-рашистського вторгнення.

Метою цієї статті є на основі архівних джерел, верифікації документальних матеріалів встановити та ідентифікувати ту частину персонального складу українського перекладацького штабу спецвідділу «Вінета» Східного відділу Міністерства освіти та пропаганди Райху в 1941 – 1944 рр., що мала стосунок до ОУН, ПУН та УПА; з'ясувати їхню загальну функцію у спецвідділі; уточнити й доповнити їхні біографічні відомості.

Виклад основного матеріалу. Спеціальний відділ

«Вінета» Східного відділу Імперського Міністерства освіти та пропаганди, створений в червні 1941 р., був важливою структурою пропагандистського апарату Райху, полем діяльності якого були так звані «східні території», зокрема, Україна. Творцем відділу, ідеологом і куратором увесь час його існування був очільник Східного відділу міністерства доктор Ебергард Тауберт, досвідчений нацистський пропагандист, багаторічний найближчий співробітник Й. Гьоббельса. Саме Тауберт організовував більшість пропагандистських кампаній Райху, а надто – антибільшовицьких: від поширення в Німеччині і Європі інформації про Голодомор і до створення комісії із розслідування масових згвалтувань, вчинених советською армією у Східній Пруссії в 1944 р.

На «Вінету» поклалися завдання здійснення пропаганди серед населення «східних територій», військовополонених, оstarбайтерів, евакуйованих, радянських емігрантів та червоноармійців [Долгорученко, 2021, с. 77; Baird, 1974, L'appareil, p. 32]. Відділ забезпечував функціонування підокупаційної преси, виготовлення та поширення радіо- та друкованих пропагандистських матеріалів [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 1; Долгорученко, 2021, с. 77]. У своїй діяльності «Вінета», на правах нижчої структури, координувалася із пропагандистськими службами Вермахту та «східним міністерством» А. Розенберга. Структурно «Вінета» складалася з дванадцяти груп, серед яких три групи радіомовлення (Rundfunk und Aktive Propaganda), розділені на національні редакції; група таємних радіостанцій під шифрами V та Z² та перекладацький штаб, який і є предметом нашого інтересу.

У складі перекладацького штабу функціонувало три сектори, зокрема, український. Штаб забезпечував переклад німецьких пропагандистських текстів, зокрема, українською, та німецькою розвідувальних матеріалів, здобутих агентами на окупованих східних територіях. Перекладацький штаб отримував завдання на переклад від підрозділів («рефератів») Східного відділу, а також: Антиконтинтерну; Deutsches Propaganda Atelier; Міністерства східних територій; Управління СС; Вермахту; німецького видавництва «Signal», рекламної агенції та усіх груп «Вінети» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 194 зв].

Під виконання цих та інших завдань д-ром Таубертом та його підлеглими підбиралися найкращі фахівці: філологи, лінгвісти, літератори (письменники та літературознавці), перекладачі, етнографи, психологи тощо та художники, переважно графіки. Загальну кількість працівників «Вінети» різні джерела оцінюють до 4000 осіб, із яких близько 3000 осіб – актори, танцюристи, співаки, виконавці тощо, які були зібрані у різний спосіб та гастролювали територією Райху в складі десятків концертних груп для «культурного обслуговування» ostarбайтерів, етнічних військових формувань (РОА³, кавказькі, українські, білоруські, формування та ін.), військовополонених, нових радянських емігрантів тощо [Baird, 1974, L'appareil s. 26]. Кількість німців, що працювали

¹ Онім подається мовою оригіналу. Адекватна українська транскрипція сумнівна.

² Цікаве співпадіння.

³ Російська Визвольна Армія. Аббревіатура подається в оригіналі.

у «Вінеті», була мізерна. У рамках цієї статті використувався список орієнтовно з 500 осіб штатних співробітників берлінського відділення «Вінети» і є підстави вважати цей список близьким до повного. Якщо додати позаштатних співробітників: радників («дорадників»), сторонніх фахівців-консультантів, тимчасових співробітників, можливо таємних, та ін., то загальна чисельність може сягнути 600–700 осіб і більше. Але, як зазначалося вище, для детальніших досліджень потрібні матеріали Бундес-архіву, до яких доступ на сьогодні ускладнений за зрозумілих причин.

Очільник і творець «Вінети» Е. Тауберт вважав, що після повалення більшовизму, Німеччина має сприяти створенню дружніх до неї і керованих нею національних держав, зокрема, української [Baird, 1974, L'appareil s. 26]. Партійний «колега» Тауберта, А. Розенберг, на початку 1930-х років, коли НСДАП ще не була злочинною організацією, досить вільно висловлювався за відновлення незалежної України та її майбутній союз із Німеччиною, відводячи Україні важливу роль у побудові нової Німеччини [ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх № 12617, т. 10, арк. 259]. Висловлювалися ідеї «пробудити історичну свідомість українців», обережно поводитися з українською культурою та, врешті, створити незалежну українську державу, але для захисту східних кордонів німецького Lebensraum [Kosyuk, 1991, p. 58–59].

Однак, спроби пов'язати український націоналізм з фашизмом і націонал-соціалізмом викликали рішучий спротив з боку українського національного руху¹. Тоді ж, у 1930-ті роки С. Онацький, О. Ольжич, М. Сциборський у своїх статтях довели принципову відмінність між фашизмом і нацизмом з одного боку та українським націоналізмом з іншого, а також і той факт, що український націоналізм ніяк не може бути «пронімецьким» [Полікарпенко, 1985, с. 404–405]. Українська справа не тільки не потребувала будь якої присутності Райху в цьому процесі, але була б у такому разі й унеможливлена.

Зі свого боку нацисти, усе ж, допускали існування українського руху, але обмежено, тимчасово, підконтрольно, ситуативно та тільки й виключно в інтересах Райху. Врешті, нацистське керівництво після деяких політичних коливань початкового етапу війни, відмовилося підтримувати будь-які національні прагнення завойованих народів, а, надто, українського. Член ПУН, професор С. Онацький, заарештований у 1944 р., згадував глумливу сентенцію гестапівця, що його допитував: «ми можемо заарештувати Мельника², як тільки захочемо. Він думає, що може творити в тоталітарній державі якусь іншу державу (...), що за наївність! Поки ще Україна була під більшовиками, ми дивилися на це крізь пальці, але коли Україна наша...» [Онацький, 1948, с. 63].

Е. Тауберт з 1920-х років багато контактував із емігрантськими структурами та окремими емігрантами різного напрямку: політичними, мистецькими тощо; радянськими втікачами (хоча їх було не так багато). Пізніше це дало йому гарне розуміння принципів відмінностей між власівцями та українським

національним рухом. З 1944 р. прагматичний Тауберт, усе далі відходячи від націонал-соціалізму, звертає увагу на УПА, якій він надає допомогу амуніцією, харчами та зброєю. Зрозуміло, це він робив не сам і не власними силами, але його була агентура [Baird, 1974, L'expert, s. 33]. Пізніше саме пропагандистським структурам УПА та ОУН Е. Таубертом було довірено організацію мовлення нового вінетівського радіопередавача «Вісла» і, хоча був варіант і певна вимога віддати його російським пропагандистам Власова, Тауберт все ж обрав українців [Baird, 1974, L'expert, s. 32].

Шляхи «Вінети» й пропагандистських структур ОУН перетнулися на початку німецько-совєтської війни, але характер і зміст цього перетину був дуже різний. На території України під редакційний, журналістський або ідейний вплив ОУН потрапила значна частина з 232 україномовних видань, що виходили на території України в часи нацистської окупації. Попри цензуру, це давало можливість поширювати ідеї національного будівництва, здійснювати культурну реукраїнізацію серед населення окупованих територій. З іншого боку, усі ці видання знаходилися під кураторством спеціального відділу «Вінета» Східного відділу Міністерства освіти та пропаганди Райху. У деяких виданнях (можливо й у більшості, але це питання наразі не досліджене) сформувалося журналістське ядро із членів ОУН та національно свідомих українців.

Одночасно, в центральному, берлінському відділенні «Вінети» протягом 1941 – 1944 рр. тим чи іншим чином співпрацювали декілька представників ПУН, членів ОУН та, у майбутньому, вояків УПА. Усі вони відповідали в ОУН та/або УПА за пропаганду і агітацію або були пов'язані з цим напрямком діяльності організацій. Декілька інших членів ОУН залучалися до співробітництва як фахівці та консультанти з перекладацьких питань в широкому розумінні. У рамках цієї статті було досліджено епізоди з біографії одинадцяти осіб, чий життєвий шлях був пов'язаний одночасно з «Вінетою» та українським визвольним рухом.

1) Йосип Позичанюк (1911 – 1944/1945), політичний референт Головного командування УПА, член ОУН, член Президії УГВР [ЕУ, 1949–1984, т. 6, с. 2150; Сергійчук, 2005, с. 148]. Був дієвим учасником акції ОУН у Львові 14 липня 1941 р. та входив до складу Державного правління Я. Стецька як держсекретар у справах міністерства пропаганди (міністром пропаганди був О. Гай-Головко, теж майбутній співробітник «Вінети»). З цієї причини, в другу хвилю арештів націоналістів, після 15 вересня 1941 р., Й. Позичанюк був заарештований гестапо та утримувався спочатку у Львові, згодом у Берліні.

З цього моменту його біографи починають плутатися. Так, за твердженням Ю. Каліберди, Й. Позичанюк був висланий на примусову роботу до Німеччини, потім «втік і відразу ж занурився в підпільну боротьбу з німецькими окупантами» [Каліберда, 2010, с. 71]. За інформацією історико-

¹ Першими це, як бачимо, робили нацисти і фашисти. Трохи згодом – комуністи.

² Андрій Мельник, ОУН.

популярних або політичних сайтів стверджується¹, що в 1942 р. Й. Позичанюк, начебто, був запроторений до Аушвіцу, звідки йому вдалося втекти (?), та, після короткого перебування в Німеччині, повернутися в Україну навесні 1943 р., відколи й почалася його бойова стега в лавах УПА. За іншими версіями, втік він не власне з Аушвіцу, а під час перевезення його чи то до табору, чи то з табору².

Звідки пішла версія про втечу важко сказати, але у досліджених біографічних довідниках видання до 1990-х років вона відсутня. Зокрема, у відомому довіднику Петра Содоль вказано, що Позичанюк був заарештований гестапо у вересні 1941 р., а в 1942 р. «звільнений» (sic!), після чого продовжив діяльність в УПА [Содоль, 1994, с. 112]. Тобто, не втік, а був звільнений? Скоріше за все, він також ніколи не тікав з Аушвіцу, та й сам факт перебування там вимагає підтверджень, яких наразі знайти не вдалося.

Про «вінетівський» період у біографіях Й. Позичанюка взагалі жодної згадки (наприклад, тут: [Стасюк, 2011], або деінде), але це не дивно: аналогічна біографічна лакуна є й в життєписах інших колишніх співробітників спецвідділу, яким вдалося уникнути арешту агентами НКВС, сталінського «правосуддя» та залишитися на Заході. Але й у ФРН, де осіла значна частина вінетівців, згадка про роботу в структурах Райху у повоєнний час була небажаною. Лише нещодавно розсекречені документи спецслужб містять потрібну нам інформацію. Аналізуючи зміст документів, варто враховувати, що «Вінети» знаходилася під контролем гестапо.

Факт роботи Й. Позичанюка у «Вінеті» підтверджується декількома списками працівників спецвідділу, складеними у 1943–1944 рр. [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 45, 276–278; ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 9, 378, 451]. Але як же він опинився у «Вінеті»? У автобіографії, поданій до «Вінети», Й. Позичанюк стверджує, що він добровільно прибув до Німеччини, щоби «вивчати німецьку мову, культуру, мистецтво, та, особливо, журналістику» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 242]. Але замість «вивчення мови і культури», Й. Позичанюк, за його словами працював «не за фахом» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 242]. Ляйтер (очільник) українського перекладацького штабу проф. П. Зайцев пояснював, що Позичанюку довелося «при поганому харчуванні виконувати важку фізичну роботу, до якої він зовсім не звик» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 202, 241]. Цією езоповою мовою приховувався факт перебування Й. Позичанюка з середини 1942 р. до 14 січня 1943 р. в т. зв. «східному робітничому таборі», звідки він був «вилучений» для роботи у «Вінеті»³, про що й повідомляє П. Зайцев в листі до кадрового департаменту «Вінети» від 9 серпня 1943 року [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 330].

У цей період Й. Позичанюк працював на поштамті № 4, на Штеттінському вокзалі, мешкаючи в житловому таборі пошти в Берліні на Штейнштрассе та/або Люнебургерштрассе, 21 [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 202; ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 9]. Вірогідно, працював він вантажником (оскільки робота була важка), а мешкав у таборі для оstarбайтерів. Відсутність таких згадок у автобіографії свідчить про те, що писалася для формального сприйняття і розуміння.

Не пізніше початку листопада 1942 р. Й. Позичанюк мав зустріч із П. Зайцевим, на якого справив вельми позитивне враження. Обставини цієї зустрічі вказують на її не випадковість: це була або дискусія або фахова розмова на тему сучасної української літературної мови. П. Зайцев відзначив, що «виступ Позичанюка був найзмістовнішим»⁴ [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 260, 261]. Звертаючись до очільника перекладацького штабу «Вінети» і свого шефа Є. Вібера⁵, П. Зайцев повідомляв, що має стосовно Й. Позичанюка обширний матеріал «від авторитетних людей, під наглядом яких він працював останні роки» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 260]. Достовірно складно встановити, хто ці люди, звідки й як вони наглядали (?) за Й. Позичанюком, але, вірогідно, це було гестапо, яке найретельніше наглядало за Й. Позичанюком з осені 1941 до осені 1942 або навіть до січня 1943 р. У листопаді 1942 р., на настійливу вимогу проф. П. Зайцева, Й. Позичанюк через біржу праці був направлений на роботу до «Вінети», де й працював на посаді редактора-коректора українського інформаційного бюро перекладацького штабу [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 300, 378].

П. Зайцев відзначав, що Й. Позичанюк є талановитим редактором, та знавцем мови й стилю, має гарне почуття гумору, іронічний та саркастичний у своїх текстах. Після такої гарної промоції здається дивним, що той же П. Зайцев трохи більше як через півроку розчаровано доповідав Є. Віберу, що його протеже Й. Позичанюк «не є особливо цінним працівником і якби ми набули сильнішого працівника, я б не мав би нічого проти того, щоби звільнити його (Позичанюка) від роботи в моїй редакції» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 202]. П. Зайцев нарікав на фізичну виснаженість Й. Позичанюка, хворобливість останнього, зокрема, сухоти, що почалися.

Попри повідомлення біографів (напр. Ю. Каліберда), що Й. Позичанюк виїхав навесні 1943 р. до Галичини, ще влітку він перебував у Берліні. Принаймні, увечері вівторка 21 червня 1943 р. він був присутній на концерті в Залі Баха [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 451]. Тільки наприкінці липня або на початку серпня 1943 р. Й. Позичанюк отримав двотижневу відпустку та, за його твердженням, виїхав

¹ Найперший пошук в Google дасть необхідні результати, тому в цій статті посилання не наводяться, як зайві.

² В одній зі статей написано навіть, що втік він коли його транспортували «з Аушвіцу до Освенцима».

³ «Obengenannter Mitarbeiter wurde vom Ostarbeiterlager abgefordert (...)».

⁴ Учасників цієї бесіди/зустрічі/дискусії встановити важко, але з тодішніх берлінських вінетівців міг бути присутній, зокрема, О. Гай-

Головко, також член ОУН, з яким Й. Позичанюк був добре знайомий.

⁵ Євген (Ойген) Карлович Вібер (1890–?), у 1920–1930-ті роки був актором московських та лінінградських театрів. У 1938 році репатріювався до Німеччини. За твердженням Х. Курца, першого очільника «Вінети», у 1944 р. був викритий як радянський агент.

до Львова, де на той час мешкала його мати. Зробив це Й. Позичанюк дуже вчасно, оскільки з 25 серпня усі відпустки в Райху були заборонені [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 113]. З відпустки він не повернувся, натомість надіслав листа із клопотанням про звільнення, про що очільник перекладацького штабу Є. Вібер доповідав начальнику кадрів Гогензеє 19 серпня того ж року [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 287, 330].

Через три тижні після від'їзду з Берліну (чи втечі?), 21–25 серпня 1943 р., Й. Позичанюк взяв участь в роботі III Надзвичайного збору ОУН на Тернопільщині і далі перебував в лавах УПА аж до своєї загибелі в грудні 1944 р. Такий короткий період між «Вінетою» й УПА наводить на думку, що в Берліні Й. Позичанюк встановив або мав сталі контакти з ОУН. Що ж до невдоволення П. Зайцева роботою Позичанюка, то варто розуміти, що вільні, спокійні та матеріально гарні умови «Вінети» Й. Позичанюк використовував зовсім не для виконання функціональних обов'язків, але для відновлення здоров'я та підготовки до подальшої діяльності в ОУН та лавах УПА.

2) Юрій Бойко-Блохін, український мовознавець та літературознавець, член ОУН(М) з 1941 р., член ПУН, дорадник (фаховий консультант, радник) українського інформаційного бюро «Вінета» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 68].

У 1941 р., працюючи у міській управі¹ в окупованому Харкові, Ю. Бойко познайомився з українськими націоналістами, що прагнули побудувати в місті нове, українське національне життя. Наприкінці, 1941 р., за пропозицією провідника ОУН на Харківщині М. Кононенка², вступив до організації [Бойко, 1974, т. 2, с. XXIV]. Згодом, вже за дорученням ОУН, Ю. Бойко долучився до журналістської роботи в редакції харківської газети «Нова Україна», яка була одним з тих 232 видань, що контролювалися ОУН. «Нова Україна», дарма, що приватна (засновник: П. Сагайдачний, побратим А. Мельника, член УВО та ОУН), за загальними правилами курирувалася «Вінетою», отримувала від спецвідділу матеріали та регулярно відправляла до Берліну черговий примірник [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 213]. У 1941–1942 рр. газета була, за образним висловлюванням, «сонцем і трибуною української ідеї», а її редколегія «мозковим штабом української еліти» [Байбак, 1985, с. 273]. У 1941–1942 рр. газета публікувала велику кількість українських історико-культурних матеріалів, у т. ч. авторства Ю. Бойка під його псевдо «Павленко», але вже на початку 1943 р. цензура перестала їх пропускати, а самому Ю. Бойку загрожував арешт.

Робота в газеті дозволила Ю. Бойку встановити широкі зв'язки, від Харкова і Києва до Львова, Кракова, Відня й Берліна. Користуючись цим, у 1943 р., побоюючись арешту та у зв'язку із наближенням фронту, Ю. Бойко із родиною виїхав до Києва, зрештою до Вінниці та Львова. У Львові він долучається до справ ОУН, співпрацює з О. Ольжичем,

Ю. Шевельовим, І. Багряним та ін. У травні 1944 р. Ю. Бойко, за дорученням ОУН переїздить до Відня, де згодом очолює терен ОУН на території Райху і саме там починає співробітництво з «Вінетою» в якості «дорадника» (фахового радника, консультанта). У «Списку дорадників» він (та ще М. Оглоблін) вказаний як «журналіст» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 61].

Перебування Ю. Бойка у Відні з точки зору легальності мало дещо амбівалентний характер. Для «Вінети» Ю. Бойко мешкав під власним ім'ям за адресою: Відень, Зейлерсшадте, 10/17: принаймні, саме ця адреса вказана у телефонному довіднику спецвідділу [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 59]. Для ОУН він, під псевдо «Миколаєвець», разом із керівником УНО М. Дорожинським виконував організаційне доручення, допомагаючи новоприбулим членам ОУН, забезпечуючи їх продовольчими картками та помешканням [Тетеріна, 2006, с. 50].

У післявоєнний час Ю. Блохін не припиняв своєї активної громадської діяльності. У 1992 р. він вперше відвідав вже незалежну Україну та одразу долучився до українського наукового та громадського життя. У 1998 р. в Харкові відбулася Міжнародна наукова конференція з нагоди 90-річчя Ю. Блохіна. У 2002 р. він був нагороджений орденом «За заслуги» III ступеню.

3) Володимир Маруняк (1913–1997), історик та публіцист, активний учасник українського національного життя довоєнної Чехословаччини, також Німеччини воєнного та повоєнного часу, член ПУН. Протягом 1940–1945 рр. В. Маруняк перебував культурно-освітнім референтом Головної Управи УНО в Німеччині, одночасно очолюючи редколегію головного органу УНО, часопису «Український вісник» («УВ»), одного з шести (!) легальних українських видань у Німеччині. «УВ» являв собою змістовне видання, розраховане на освіченого, свідомого українського читача. Як результат, тираж «УВ» у 1942–1944 році досяг 15 тисяч примірників, з яких 6 тисяч друкувалося легально, а решта на основі непублічних «домовленостей» із типографією [Коваленко, 1985, с. 62]. Часопис розсилався по всій території Райху, а також до Галичини, Волині, Холмщини тощо. Згодом «східне міністерство» домоглося обмеження поширення часопису тільки територією Райху, виключивши й оstarбайтерів [Коваленко, 1985, с. 62, 66–67]. Часопис³ не друкував жодних пронімецьких матеріалів. В. Маруняк ігнорувал неприйнятні рекомендації «східного міністерства» та міністерства пропаганди. Ба більше. Згодом «УВ» опублікував декілька статей, що, зокрема, критикували міжнародну політику нацистського уряду та італійський фашизм. Також часопис виступав проти політичної програми РОА-КОНР та їхнього очільника Власова [Коваленко, 1985, с. 68–69].

У 1943–1944 рр. В. Маруняк перебував редактором української редакції «Вінета» та дорадником

¹ Подружжя Ю. Бойка, перша його жінка, членкиня ОУН, професорка Л. Сулима-Бойко брала активну участь у діяльності харківського відділку «Союзу українців».

² У 1943 р. розстріляний гестапо.

³ УВ мав статус «на правах рукопису», від того не підпадав під деякі цензурні правила.

(фаховим консультантом) [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 61, 68]. У січні 1944 р. В. Маруняк, разом з іншими українськими націоналістами в Німеччині (ОУН(м), УНО та ін.), був заарештований гестапо. Його звинувачували у належності до ОУН, співробітництві з західними союзниками, підготовці антинімецького повстання та, навіть, у співпраці з більшовиками. Наприкінці червня 1944 р., без пред'явлення обвинувачень, він був звільнений [Радченко].

По війні В. Маруняк продовжив активну громадську діяльність, був членом осередку Українського історичного товариства в Мюнхені, працював в Інформаційному відділі Центрального представництва української еміграції у Франкфурті, в Європейському представництві Фонду допомоги українців Канади, головним секретарем Українського вільного університету (УВУ). У 1964 – 1969 рр. співробітничав у паризькому «Українському слові», на радіо «Свобода», довгі роки залишався мовним редактором «Українського історика» та, головне, плідно займався історичними дослідженнями. Зокрема, повоєнному перу В. Маруняка належить фундаментальна праця «Українська еміграція в Німеччині та Австрії по другій світовій війні». Як зазначав Марко Антонович, онук В. Антоновича і член ОУН(М), «це було повне життя освіченої, здібної, обдарованої, рухливої Людини» [Антонович, 1997, с. 329–330].

4) Євген Онацький (1894 – 1979), колишній секретар УЦР, дипломат, журналіст, член ПУН, один з ідеологів ОУН. З 1919 р. мешкав в Італії, де у 1929 – 1943 рр. був представником УВО та ОУН, а також довіреною особою митр. А. Шептицького у Ватикані [ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 13, арк. 44].

З часів УНР Є. Онацький мав тісні зв'язки з політичними колами Італії, чому, вірогідно, сприяла його прихильне ставлення до Б. Муссоліні, принаймні, до того часу, поки останній не став, на шкоду Італії, співробітничати з фюрером. Як писав сам Є. Онацький: «Мене трактували в Італії як залишок Української дипломатичної місії, як неофіційного представника дійсно національних інтересів українського народу супроти антинаціонального псевдо-українського уряду в Києві» [Онацький, 1948, с. 12]. Тісні контакти Є. Онацький мав також із політиком, журналістом, великим прихильником України та невтомним лоббістом українського питання в Італії, членом НТШ Енріко Інсабато [ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 3, арк. 155зв, 172; ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 10, арк. 61зв; ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 17, арк. 170].

З довоєнних часів Є. Онацький був добре відомий в італійських та європейських наукових колах як дослідник: філолог, лінгвіст та перекладач. Провідним досягненням вченого є укладання італійсько-українських та українсько-італійських словників, перший з яких, на 125 тисяч слів було видано за підтримки італійського Національного інституту для культурних взаємин із закордоном та Королівського

Університетського східного Неаполітанського інституту на початку 1940-х років [Наріжний, 1942, с. 250, 253]. Зрозуміло, що Є. Онацький був дуже потрібен відомству Тауберта як фаховий консультант з перекладу та числився «дорадником української інформації «Вінета» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 58, 60].

У 1943 р., після перевороту Бадольо, берлінський «Український вісник» публікує вибухову статтю Є. Онацького із різкою критикою італійського фашизму¹, яка стала підставою для тимчасового закриття «УВ» та ледь не вартувала життя його редактору В. Маруняку. Ця стаття та деякі інші антинімецькі виступи в пресі спонукали гестапо до арешту Є. Онацького в Римі, після чого він з жовтня 1944 р. утримувався в концтаборі Заксенгаузен у камері №70 в'язниці «Целленбау», де на той час вже перебували Т. Бульба-Боровець, Я. Стецько, С. Бандера (камера 63), А. Мельник, А. Ільницький, Д. Андрієвський та інші українські націоналісти. Цікаво, що в документах «Вінети» 1944 р. вказано зовсім не римську адресу професора, а німецьку: Любек-на-Заалі, Rathaus (ратуша) [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 58, 60]. Вірогідно це конспіративна або фіктивна адреса, якою маскувалося перебування особи у гестапівській катівні. У жовтні 1944 р., разом з іншими націоналістами, Є. Онацький був звільнений та повернувся до Італії [Онацький, 1948, с. 72; 17].

По війні Є. Онацький емігрував до Аргентини, у пересторозі щодо прагнення Москви домагатися видачі політичних емігрантів з Італії. Курйоз, але рекомендацію виїхати саме до Аргентини Є. Онацький отримав від медіума на спиритичному сеансі [Онацький, 1971, с. 8, 9]. В Аргентині Є. Онацький завершив працю над Українською малою енциклопедією, що була видана в Буенос-Айресі в 1950 – 1960-ті рр. за сприяння УАПЦ.

5) Євген Вировий (1889 – 1945), український (католино-славський) освітянин і просвітянин, особистий секретар та радник П. Скоропадського, пізніше – один із найвідоміших європейських видавців української книги ХХ століття, знаний філателіст, фундатор філателістичної україніки. Є. Вировому належала унікальна колекція українських марок, за яку він у міжвоєнний час отримав декілька престижних премій на виставках в Берліні, Берні, Парижі, Відні, Гаазі, Гамбурзі тощо. Він був фактичним організатором світової філателістичної виставки в Празі у 1938 р., де мешкав ще з 1919 р. [Наріжний, 1942 с. 306].

Залученість Є. Вирового до громадської, політичної, педагогічної та наукової діяльності була дуже висока. У 1931 р. Є. Вировий очолив Союз українських пластунів-емігрантів, досягнувши тут вагомих результатів, зокрема, встановивши дієві контакти із скаутськими організаціями Франції, Німеччини, Югославії, Австрії [Наріжний, 1942, с. 280]. Брав активну участь в організації діяльності та підтримці Української господарської академії [Чабан, 2005; ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 10, арк. 139, 140;

¹ «Новий уряд Італії – уряд національного об'єднання», опубл. «Український вісник», 22/08/1943 р., № 116.

Наріжний, 1942, с. 280]. Разом із С. Сірополко заснував Українське товариство прихильників книги в Празі, яке відіграло помітну роль в розвитку, поширенні та пропаганді української культури та української книги у міжвоєнній Європі. Входив до складу редколегії Української загальної енциклопедії [Наріжний, 1942, с. 230, 317]. Зв'язки та контакти Є. Вирового вабили Тауберта, який прагнув додати потуги своєму, не зовсім вдалому, як з'ясувалося, дітищу. У телефонному довіднику «Вінети» його ім'я зазначене олівцем із адресою та телефоном [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 82].

Деякі автори, напр. М. Чабан, стверджують, що Є. Вировий або не був членом ОУН, або з конспіративних причин приховував факт членства [Чабан, 2019]. Між тим, в донесеннях закордонної агентури ОГПУ/ОДПУ ще початку 1930-х років прямо вказується, що Є. Вировий є представником ПУН у Празі і в цій іпостасі здійснював відповідну діяльність, зокрема, контактував із експозитурою ПУН в США [ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 13, арк. 38]. Для «Вінети» він мав користь як видавець української книги. Життя його обірвалося трагічно: у 1945 р., у Берліні, щоби не потрапити до лап сталінських катів, покінчив життя самогубством.

6) Дмитро Андрієвський (1892 – 1976) [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 17]. У часи Директорії перебував на дипломатичній службі, зокрема, в Швейцарії та Бельгії (де й залишився жити з 1922 р.). Інженер. Входив до складу, створеного в Празі, Союзу організацій інженерів українців на еміграції (СОІУ) [Наріжний, 1942, с. 235]. Один із творців ПУН, ОУН, очільник політичної референтури ПУН. Належав до найближчого оточення Є. Коновальця та А. Мельника [ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 10, арк. 23; ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 17, арк. 155зв]. З початку 1930-х років очолював експозитору ОУН в Брюсселі та Українську національну раду в Бельгії; де активно працював над створенням європейської федерації українських організацій закордоном [ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 10, арк. 19, 23, 38]. Окрім політичної роботи, як і більшість активної частини української еміграції, брав активну участь у культурницькій діяльності. Зокрема, у 1938 р., Д. Андрієвський разом із В. Кубійовичем та проф. Р. Лісовським ініціювали та організували виставку українських історичних, географічних, економічних мап та статистичних діаграм, що відбувалася на базі Інституту Східної Європи, надавши для виставки весь експозиційний матеріал. Був виданий і каталог «Mostra dell'arte grafica Ucraina» з репродукціями та вступною статтею В. Січинського, також майбутнього співробітника «Вінети» [Наріжний, 1942, с. 260].

У часи існування «Вінети» Д. Андрієвський забезпечував комунікацію спецвідділу з УЦК В. Кубійовича. У телефонному довіднику «Вінети» записаний як «Інж. Дмитро Андрієвський» з берлінським телефоном «71-96-87» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 82]. Проте,

Д. Андрієвський засуджував німецьку політику щодо України, а, надто, советську та намагався через можливості ПУН встановити зв'язки із США та іншими країнами, що змогли б допомогти у боротьбі проти поневолювачів [Кентржинський, 1985, с. 377–378]. У 1944 р. був заарештований гестапо та запроторений, разом з іншими українськими націоналістами, до блоку «Целленбау» концтабору Заксенгаузен, де й перебував до осені того ж року¹ [Онацький, 1948, с. 96]. У післявоєнний час продовжив політичну діяльність в ОУН, очолював референтуру зовнішніх зв'язків організації, мешкав у Канаді та ФРН.

7) Володимир Гаврилюк (1921 – після 1995) під час війни очолював відділ інформації та пропаганди ОУН у м. Станіславі, звідки й родом. У 1941 р. вступив на факультет української філології Львівського університету. Одразу по втечі більшовиків поринув у журналістську діяльність, спочатку в газеті «Самостійна Україна», потім «Українське слово» і, одночасно з тим, як відповідальний секретар в редакції видання «Нове життя». На час написання автобіографії, поданій до «Вінети» (1942 р.) був референтом політичних новин в редакції «Станіславського слова» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 252]. Із свідчень про його роботу в спецвідділі маємо тільки згадану автобіографію, датовану 20 серпня 1942 р. Там же вказана його адреса у Станіславі: вул. Поперечна, 9 (існує й дотепер) [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 252]. Час роботи В. Гаврилюка у «Вінеті» можна визначити як 1942 – початок 1943 рр. В «Енциклопедії сучасної України» зазначається, що В. Гаврилюк у 1943 р. був заарештований гестапо, але згодом втік. У повоєнний час оселився в Парижі, де продовжив журналістську діяльність в друкованих виданнях та на радіо [Романюк].

8) Олександр Зайцев (народ. кін. 1880-х – поч. 1890-х рр.; дата смерті невідома), брат очільника українського перекладацького штабу П. Зайцева та його заступник на посаді, активіст Сумського проводу ОУН(Б). У Берліні мешкав із жінкою, вірогідно, 1891 р. народження, домогосподаркою [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 39; 94]. Працював в українському інформаційному бюро, принаймні у 1943 – 1944 рр., на посаді коректора. Мешкав у Берліні НВ 87, Гладіусштрассе-16 [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 5]. Щодо О. Зайцева, то біографічні пошуки мають бути продовжені.

9) Володимир-Тарас Жила (1919 – 2005), професор, літературознавець, публіцист, доктор УВУ. Член Національної спілки письменників України. У 1943 – 1944 рр. працював редактором «Вінети» та викладав українську мову в школі пропагандистів у Вустрау [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 28]. Як свідчили на допитах в НКВС колишні слухачі школи, В. Жила, «яркий націоналіст», проводив агітацію за вступ до «української націоналістичної організації» [АУСБУДО, ф. 4, оп. 1, спр. 14, т. 1, арк. 17]. Протягом 1943 – 1945 рр. в Німеччині видавав журнал «Вояцька слава». У 1945 р. вступив до лав

¹ Вірогідно Д. Андрієвський заздалегідь знав про арешти, на що туманно натякав 12 та 21 січня 1944 р. на зустрічах з Богданом Кентржинським.

Української національної армії П. Шандрука. У повоєнний час В. Жила провадив активну наукову діяльність в НТШ та громадсько-політичну діяльність в структурах уряду УНР в екзилі, опікуючись справами культури і науки [ЦДАВОУ, ф. 5235, оп. 1, спр. 1264, арк. 3 і далі].

10) Данило Нарбут¹ (1916 – 1998), художник-графік, декоратор, син Г. Нарбута. Обставини потрапляння Д. Нарбута до «Вінети», як і окремі моменти біографії 1941 – 1944 рр., дещо суперечливі та неясні. Так, за інформацією дослідниці О. Спіркіної, у 1941 р. Д. Нарбут потрапляє у полон під Києвом і перебуває в дарницькому таборі, звідки його рятують мати й дружина. Після того він, начебто, вступає до лав ОУН, попри те, що його мати та вітчим були зв'язковими підпільного обкому КП(б)У. У лютому 1942 р. Д. Нарбут, разом із акторською групою під керівництвом П. Гордійчука переїжджають до Ковеля, де організують театр, який, однак, одразу був розігнаний німцями. Після того, за повідомленням О. Спіркіної, Д. Нарбут вступає до лав УПА, де стає сотником із псевдо «Голуб», але того ж року, начебто, відраховується із лав УПА, повертається до Києва де й мешкає до вигнання нацистів. За іншими даними, у 1942 – 1944 рр. Д. Нарбут працював в Українському окружному театрі в Коломиї. Із 1944 р. Д. Нарбут працює художником Чернівецького театру [Спіркіна, 2011, с. 50–55].

Утім, у наведеній вище біографічній версії є декілька нестиківок та лагун. По-перше, виглядає сумнівним факт вступу Д. Нарбута до лав ОУН у 1941 р. в Києві. З вересня 1941 р. київську ОУН очолював О. Ольжич, який активно готував організацію до підпільного буття. У листопаді 1941 р., після організації в Києві служби гестапо, різко активізувалися арешти українських націоналістів. Тож сумнівно, щоби в таких умовах радянський офіцер Д. Нарбут, що тільки-но врятувався із дарницького табору військовополонених, зміг би чи наважився б вступити до ОУН (а чи знав він про її існування?) та ще й оминати О. Ольжича або ж, навпаки, довести йому власну відданість та здатність долучитися до націоналістичного підпілля. Збіг абсолютно нереальних умов. По-друге, Д. Нарбут не міг у лютому 1942 р. вступити до лав УПА якої тоді ще не існувало, ані ОУНівської, ані «УПА – Поліської січі» Т. Бульби-Боровця². Перша реально постала у 1943 р., або не раніше жовтня 1942 р., якщо погодитися з офіціозом. Друга перебувала в стадії розпуску та нового формування і почала активні дії тільки в квітні 1942 р. та й знати про неї Д. Нарбут також не міг. По-третє, у «Реєстрі старшин УПА», що його наводить П. Содоль, є чотири сотника із псевдо «Голуб», один курінний і п'ять чоткових. Серед них нема жодного, хто б обійняв би цю посаду раніше 1943 – 1944 років [Содоль, 1994, с. 148–149].

Нарешті, дивним є той факт, що Д. Нарбут, як стверджують, член ОУН та вояк УПА, не був

репресований, але той же П. Гордійчук отримав тільки за керівництво театром 10 років таборів. Можливо, існує якийсь логічне пояснення цим суперечностям, але наразі воно невідоме. Схоже на те, що усі ці сумнівні «факти» були породжені в 1990-ті роки, коли мало хто не тільки із журналістів, але й з істориків розумівся на тематиці українського визвольного руху.

11) Довгий час П. Зайцев прагнув залучити до роботи у «Вінеті» видатного українського лінгвіста Юрія Шевельова-Шереха. Останній прямо не заперечував і, навіть, надавав консультації, але від переїзду до Берліна постійно відмовлявся, залишаючись у Львові поряд із хворою мамою і цим мотивуючи свою відмову [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 11]. У квітні 1943 р. очільник перекладацького штабу Є. Вібер доповідав начальнику кадрів «Вінети» Гогензее, що Ю. Шевельову «наказано виїхати до Берліна», але він має намір залишитися у Львові («in Lemberg zu bleiben»), поки його 75-річна мати також не отримає дозвіл на виїзд до Берліну [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, арк. 539]. Але марно: вже влітку 1944 р. П. Зайцев розпачливо доповідав керівництву: «Проф. Шевельов, що мав приїхати на працю, до сього часу не приїздить і не маю надії, що скоро приїде» [ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 123, арк. 216]. Складається враження, що Ю. Шевельов й сам не дуже поспішав працювати у спецвідділі.

Висновки. Отже, досліджені персоналії, усі чи деякі, мали 1) спільне корпоративне (у широкому сенсі) минуле; 2) спільне політичне минуле; 3) переслідувалися з боку гестапо; 4) у повоєнний час утаємничували «вінетівське» минуле; 5) робота і у спецвідділі була, загалом, добровільною і усі мали вибір.

1. *Спільне корпоративне минуле.* До роботи та співпраці в українському перекладацькому бюро спеціального відділу «Вінета» в Берліні протягом 1941 – 1944 рр. було залучено, щонайменше десять або одинадцять фахівців, що були у своїй попередній біографії пов'язані, іноді одночасно, з декількома формаціями (структурами, групами), зокрема: (1) Провід українських націоналістів (ПУН); (2) ОУН, здебільшого крило А. Мельника; (3) Український центральний комітет В. Кубійовича; (4) Український вільний університет у Празі; (5) Варшавські та львівські українські літератори та мовники; (6) Українські літератори та мовники в Німеччині та Чехословаччині; (7) воєнна українська еміграція (з України до Райху); (8) Українські художники та митці на європейській еміграції. Частина з досліджених персонажів також одночасно належали до таких формувань/течій: (1) українські (1917 – 1921 рр.) та екзилні (після 1921 р.) структури УНР; (2) Армія УНР; (3) Українська Галицька Армія; (4) перша хвиля української еміграції в Польщі, Чехословаччині та Німеччині.

2. *Політичне минуле.* Шість із одинадцяти досліджених персоналій тим чи іншим чином були причетні до агітаційно-пропагандистських структур ОУН або

¹ Під час написання статті виникли сумніви, чи варто вмішувати інформацію про Д. Нарбута в розділ, присвячений членам ОУН та воякам УПА, з огляду на обґрунтовані сумніви у достовірності деяких фактів. Попри це, усе ж було прийнято рішення включити персонажа до статті

² Хіба що він якимось чином дізнався про існування Т. Бульби-Боровця та знайшов його на Волині, а той одразу прийняв Нарбута до УПА?

видань, що контролювалися організацією. Двоє персоналій (Й. Позичанюк та Ю. Бойко) до війни мешкали у підсоветській Україні та пройшли певний шлях ідейної еволюції. Як мінімум, один з них (Ю. Бойко) був репресований советською владою. Четверо осіб були активними діячами українського націоналістичного руху, що діяв на теренах міжвоєнної Європи (Чехословаччина, Веймар та Райх, Польща, Італія, Бельгія, Франція).

3. *Переслідування з боку гестапо*. Шість членів ОУН, що працювали у «Вінеті», арештовувалися, утримувалися в ізоляції, знаходилися під наглядом або іншим чином піддавалися репресіям з боку гестапо за причетність до ОУН або у підозрі щодо зв'язків із розвідкою «аліантів» (союзники по антигітлерівській коаліції). На жаль, відсутність (вірогідно й екзистенційна) відповідних джерел не дає можливості адекватно дослідити та потрактувати ці факти. Не виключено, що це може бути й звичайним співпадінням.

4. *Утаємничення «вінетівського» минулого*. Спільним для всіх є також і те, що в жодній дослідженій науковій або популярній біографії або автобіографії чи біографічній довідці ніколи не згадується робота у «відомстві доктора Тауберта». Значна частина відкритих біографій складена таким чином, що не тільки робота, але іноді й саме перебування в Німеччині в часи Другої світової війни взагалі не згадуються, а усі можливі шпарини перекриті

вказівками або натяками на перебуванням в іншому місці.

5. *Доктор Тауберт, «Вінета» і український національний рух*. Ебергард Тауберт, будучи прагматичним реалістом, попри офіційну ідеологічну доктрину, іноді ігноруючи гестапо, в цілому, позитивно ставився до національних рухів, а, надто до українського, вбачаючи в ньому силу, здатну зупинити катастрофічне поширення комунізму в Європі. У 1944 р. він звернув увагу на УПА, чимдалі більше ігноруючи власівський рух. При цьому «Вінетівський проєкт» Тауберта, в цілому, провалився. Результат був неспівставний із зусиллями.

6. *Чому ці особи працювали у «Вінеті»*. Дослідження не виявило жодних вказівок на те, що пропагандистська практика, або літературні екзерциції, або інтелектуальні вправи, або творчі експерименти бодай щось значили для співробітників спецвідділу. Натомість, є достатньо підстав стверджувати, що «Вінета» для більшості була тільки джерелом гарного матеріального забезпечення та, можливо, життєвим прихистком у важкі воєнні часи на чужині.

7. *Перспективи дослідження*. Наразі це є завершений список членів ОУН, що працювали у «Вінеті», але, можливо, не остаточний. У «Вінеті» могли бути інші українські націоналісти, але не тільки вони. Можливо виявити інші, пов'язані групи працівників спецвідділу та прослідкувати їхню біографію до та після співпраці у «Вінеті».

Список використаних джерел

- Антонович, М., 1997. Бл. пам. Володимир Маруняк (1913 – 1997), *Український історик*, №1–4 (132–135), с. 329–330.
- Архів Управління Служби безпеки України в Дніпропетровській області (Далі – АУСБУДО), ф. 4, оп. 1, літерна справа 14, т. 1, на 95 арк.
- Байбак, П., 1985. «Смолоскип» ОУН на Слобожанщині, *На зов Києва. Український націоналізм у II світовій війні*, Торонто-Нью-Йорк: Новий шлях. с. 264–276.
- Бойко, Ю., 1974. Про зусилля і здобутки, *Ю. Бойко. Вибране*. Мюнхен: Українське видавництво, т. 2. с. IX–XXXI.
- Галузекий державний архів Служби зовнішньої розвідки України (далі – ГДА СЗРУ), спр. № 7, арх. № 12617, т. 3, на 260 арк. URL: <http://szru.gov.ua/uploads/archive/T-3.rar> (дата візиту: 23.11.2020).
- ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 10, на 294 арк. URL: <https://szru.gov.ua/uploads/archive/T-10.rar> (дата візиту: 26.11.2020).
- ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 13, на 92 арк. URL: <https://szru.gov.ua/uploads/archive/T-13.rar> (дата візиту: 26.11.2020).
- ГДА СЗРУ, спр. № 7, арх. № 12617, т. 17, на 459 арк. URL: <https://szru.gov.ua/uploads/archive/T-17.rar> (дата візиту: 25.11.2020).
- Долгорученко, К., 2021. *Організація та діяльність спеціального апарату пропаганди гітлерівської Німеччини на території Рейхскомісаріату «Україна» (на матеріалах спецвідділу «Вінета»)*. Дис. канд. юр. наук. Дніпро, 250 с.
- Енциклопедія українознавства, 1949–1984. У 11 т. За ред. В. Кубійовича. Париж; Нью-Йорк.
- Каліберда, Ю., 2010. Йосип Позичанюк – письменник, військовий та політичний діяч ОУН та УПА, *Воєнна історія*, № 6(54), с. 68–74.
- Кентржинський, Б., 1985. На скандинавському секторі ОУН в Другій світовій війні, *На зов Києва. Український націоналізм у II світовій війні*, Торонто-Нью-Йорк: Новий шлях. с. 357–391.
- Коваленко, Ю., 1985. Українське національне об'єднання (УНО) в Німеччині, *На зов Києва. Український націоналізм у II світовій війні*, Торонто-Нью-Йорк: Новий шлях, с. 51–65.
- Мельник, К., Лашенко, О. та Верига, В., ред., 1985. *На зов Києва*, Торонто-Нью-Йорк: Новий шлях, 542 с.
- Наріжний, С., 1942. *Українська еміграція*. Ч. I., Прага, 1942. (У 2-х пагінаціях), 371 с.; ССХХХІІ с.
- Онацький, С., 1971. *Іду до Аргентини*, Вінніпег-Торонто: Новий шлях, 75 с.
- Онацький, С., 1948. *У вавилонському полоні*, Буенос-Айрес: Новий шлях, 131 с.
- Полікарпенко, Г., 1985. Організація українських націоналістів під час Другої світової війни, *На зов Києва. Український націоналізм у II світовій війні*, Торонто-Нью-Йорк: Новий шлях. с. 403–433.
- Радченко, В., 2023. «Падають в братні могили... члени Організації українських націоналістів»: нацистські репресії проти мельниківців (1941 – 1944 рр.). Частина 3. [Online]. *Україна модерна*. URL: <https://uamoderna.com/backward/padaiut-v-bratni-mohuly-chleny-orhanizatsii-ukrainskykh-natsionalistiv-natsystski-represii-proty-melnykivtsiv-1941-1944-rr-chastyna-3/> (дата візиту: 10.07.2023).
- Романюк, М. 2006. Гаврилук Володимир, І. М. Дзюба та ін., ред., *Енциклопедія Сучасної України* [Online], Київ: ІЕД НАНУ. URL: <https://esu.com.ua/article-28025> (дата візиту: 31.05.2023)
- Сергійчук, В., 2005. *Український зовиг*. Т. 3. Прикарпаття. 1939 – 1955, Київ: Українська видавнича спілка, 838 с.
- Содоль, П., 1994. *Українська повстанча армія, 1943 – 1949*, Нью-Йорк: Пролог; Тернопіль: Лілея, 199 с.
- Спіркіна, О., 2011. Данило Нарбут: портрет на тлі епохи, *Історичний архів, наукові студії*, №7, с. 50–55.

- Стасюк, О. 2011. Позичанюк Йосип, *Енциклопедія історії України*. URL: [history.org.ua /?termin=Pozychaniuk_J](http://history.org.ua/?termin=Pozychaniuk_J) (дата візиту: 22.05.2023).
- Тетеріна-Блохіна, Д., 2006. Ю. Бойко-Блохін – дослідник творчості Івана Франка, *Слово і час*, 2006, №8, с. 48–57.
- Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВОУ), ф. 3676, оп. 4, спр. 123, на 322 арк.
- ЦДАВОУ, ф. 3676, оп. 4, спр. 332, на 715 арк.
- ЦДАВОУ, ф. 5235, оп. 1, спр. 1264, на 115 арк.
- Чабан М., 2019. Євген Семенович Вировий, *Портал «ДніпроКультура»*. URL: https://www.dnipro.lib.dp.ua/index.php?route=information/news/info&news_id=48 (дата візиту: 29.05.2023).
- Чабан, М., 2005. Вировий Євген Семенович, І. М. Дзюба та ін., ред. *Енциклопедія Сучасної України* [Online], Київ: ІЕД НАН України. URL: <https://esu.com.ua/article-34137> (дата візиту: 29.05.2023).
- Яшин, В., 2019. Кадровий склад Східного відділу «Vineta»: персоналії та біографічні розвідки, *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні відносини, Том 1, Вип. 5, с. 159–169. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5267.2019.5.22>
- Яшин, В., 2019. Біографічні розвідки щодо кадрового складу відділу «Vineta» Міністерства освіти та пропаганди Райху, *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. Вернадського*. Серія: Історичні науки. Том 30, № 3, с. 198–205. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2019/3.29>
- Baird, Yay W., 1974. L'appareil Antisoviétique Du Ministère Allemand de La Propagande, *Revue d'histoire de La Deuxième Guerre Mondiale*, vol. 24, no. 96, pp. 19–36, Aviable: <http://www.jstor.org/stable/25728634> (дата візиту: 25.04.2023)
- Baird, Yay W., 1974. L'expert en bolchevisme du dr. Goebbels, *Revue d'histoire de La Deuxième Guerre Mondiale*. 1974, 24(96), pp. 13–18. URL: <http://www.jstor.org/stable/25728633>. (дата візиту 25.04.2023)
- Kosyk, W., 1991. *The Third Reich and the Ukrainian Question. Documents 1934 – 1944*, London: Ukrainian Central Information Service, 175 p.
- Krause Werner, H., 2017. *Vineta: die geheimste Dienststelle des Dritten Reiches*, Naunhof: Adoria, 317 s.

References

- Antonovych, M., 1997. Bl. pam. Volodymyr Maruniak (1913 – 1997). [Volodymyr Maruniak of blessed memory], *Ukrainskyi istoryk*, №1–4 (132–135), s. 329–330. (in Ukrainian).
- Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy v Dnipropetrovskii oblasti (Dali – AUSBUDO), f. 4, op. 1, literna sprava 14, t. 1, na 95 ark. (in Russian).
- Baibak, P., 1985. «Smoloskyp» OUN na Slobozhanshchyni, *Na zov Kyieva. Ukrainskyi natsionalizm u II svitovii viini*. [The torch of the OUN at the Slobozhanshchyna], Toronto-New-York: Novyi shliakh, s. 264–276. (in Ukrainian).
- Baird, Yay W., 1974. L'appareil Antisoviétique Du Ministère Allemand de La Propagande, *Revue d'histoire de La Deuxième Guerre Mondiale*, vol. 24, no. 96, pp. 19–36, URL: <http://www.jstor.org/stable/25728634> (25.04.2023). (in French).
- Baird, Yay W., 1974. L'expert en bolchevisme du dr. Goebbels, *Revue d'histoire de La Deuxième Guerre Mondiale*, 1974, 24(96), pp. 13–18. URL: <http://www.jstor.org/stable/25728633>. (25.04.2023). (in English).
- Boiko, Yu., 1974. Pro zusyillia i zdobutky. U: *Yu. Boiko. Vybrane* [About efforts and achievements], Miunkhen: Ukrainske vydavnytstvo, T. 2, s. IX–XXXI. (in Ukrainian).
- Chaban, M., 2005. Vyrovyyi Yevhen Semenovych [Vyrovyyi Yevhen Semenovych]. U: I. M. Dziuba ta in., red. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Online], Kyiv: IED NAN Ukrainy. URL: <https://esu.com.ua/article-34137> (29.05.2023). (in Ukrainian).
- Chaban, M., 2019. Yevhen Semenovych Vyrovyyi [Yevhen Semenovych Vyrovyyi] *Portal «DniproKultura»*. URL: https://www.dnipro.lib.dp.ua/index.php?route=information/news/info&news_id=48 (29.05.2023). (in Ukrainian).
- Dolhoruchenko, K., 2021. *Orhanizatsiia ta diialnist spetsialnoho aparatu propahandy hitlerivskoi Nimechchyny na terytorii Reichskomissariatu «Ukraina» (na materialakh spetsviddil «Vineta»)* [Organization and activity of the special propaganda apparatus of Hitler's Germany on the territory of the Reichskommissariat "Ukraine" (based on the materials of the "Vineta" special department)]. Dys. kand. jur. Nauk, Dnipro, 250 s. (in Ukrainian).
- Entsyklopediia ukrainoznavstva, 1949 – 1984 [Encyclopedia of Ukrainian Studies]. U 11 t. Za red. V. Kubiiovycha, Paryzh; Niu-Iork. (in Ukrainian).
- Haluzevyyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby zovnishnoi rozvidky Ukrainy (dali – HDA SZRU), spr. № 7, arkh. № 12617, t. 3, na 260 ark. URL: <http://szru.gov.ua/uploads/archive/T-3.rar> (23.11.2020). (in Ukrainian and Russian).
- HDA SZRU, spr. № 7, arkh. № 12617, t. 10, na 294 ark. URL: <https://szru.gov.ua/uploads/archive/T-10.rar> (26.11.2020). (in Ukrainian and Russian).
- HDA SZRU, spr. № 7, arkh. № 12617, t. 13, na 92 ark. URL: <https://szru.gov.ua/uploads/archive/T-13.rar> (26.11.2020). (in Ukrainian and Russian).
- HDA SZRU, spr. № 7, arkh. № 12617, t. 17, na 459 ark. URL: <https://szru.gov.ua/uploads/archive/T-17.rar> (25.11.2020). (in Ukrainian and Russian).
- Kaliberda, Yu., 2010. Yosyp Pozychaniuk – pysmennyk, viiskovyy ta politychnyy diiach OUN ta UPA [Yosyp Pozychanyuk is a writer, veteran and political figure of the OUN and UPA], *Voienna istoriia*, № 6(54), s. 68–74. (in Ukrainian).
- Kentzhynskyyi, B., 1985. Na skandinavskomu sektori OUN v Druhii svitovii viini [In the Scandinavian sector of the OUN in World War II], *Na zov Kyieva. Ukrainskyi natsionalizm u II svitovii viini*, Toronto-Niu-Iork: Novyi shliakh, s. 357–391. (in Ukrainian).
- Kosyk, W., 1991. *The Third Reich and the Ukrainian Question. Documents 1934 – 1944*, London: Ukrainian Central Information Service, 175 p. (in English).
- Kovalenko, Yu., 1985. Ukrainske natsionalne ob'iednannia (UNO) v Nimechchyni [Ukrainian National Union (UNO) in Germany], *Na zov Kyieva. Ukrainskyi natsionalizm u II svitovii viini*, Toronto-Niu-Iork: Novyi shliakh, s. 51–65. (in Ukrainian).
- Krause Werner, H., 2017. *Vineta: die geheimste Dienststelle des Dritten Reiches*, Naunhof: Adoria, 317. (in German).
- Melnyk, K., Lashchenko O., ta Veryha V., red., 1985. *Na zov Kyieva* [At the call of Kyiv], Toronto-Niu-Iork: Novyi shliakh, 542 s. (in Ukrainian).
- Narizhnyi, S., 1942. *Ukrainska emigratsiia* [Ukrainian emigration]. Ch. I., Praha, 1942. (U 2-kh paginatsiiakh), 371 s.; CCXXXII s. (in Ukrainian).
- Onatskyi, Ye., 1948. *U vavylonskomu poloni* [In the Babylonian captivity], Buenos-Aires: Novyi shliakh, 131 s. (in Ukrainian).
- Onatskyi, Ye., 1971. *Yidu do Arhentyiny* [I'm going to Argentina], Vinnipeg-Toronto: Novyi shliakh, 75 s. (in Ukrainian).

Polikarpenko, H., 1985. Orhanizatsiia ukrainskykh natsionalistiv pid chas Druhoi svitovoi viiny [Organization of Ukrainian nationalists during the Second World War], *Na zov Kyieva. Ukrainskyi natsionalizm u II svitovii viini*, Toronto-Niu-Iork: Novyi shliakh, s. 403–433. (in Ukrainian).

Radchenko, V., 2023. «Padaiut v bratni mohyly... chleny Orhanizatsii ukrainskykh natsionalistiv»: natsystski represii proty melnykivtsiv (1941 – 1944 rr.) [«Falling into mass graves... members of the Organization of Ukrainian Nationalists»: Nazi repressions against Melnik residents]. *Chastyna 3*. [Online], *Ukraina moderna*. URL: <https://uamoderna.com/backward/padaiut-v-bratni-mohyly-chleny-orhanizatsii-ukrainskykh-natsionalistiv-natsystski-represii-proty-melnykivtsiv-1941-1944-rr-chastyna-3> (10.07.2023). (in Ukrainian).

Romaniuk, M. 2006. Havryliuk Volodymyr. U: I. M. Dziuba ta in., red. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Havryliuk Volodymyr]. [Online], Kyiv: IED NANU. URL: <https://esu.com.ua/article-28025> (31.05.2023) (in Ukrainian).

Serhiichuk, V., 2005. *Ukrainskyi zdvyh* [Ukrainian shift]. T. 3. Prykarpattia. 1939 – 1955, Kyiv: Ukrainska vydavnycha spilka, 838 s. (in Ukrainian).

Sodol, P., 1994. *Ukrainska povstancha armiiia*, 1943 – 1949. [Ukrainian Insurgent Army], Niu-Iork: Proloh; Ternopil: Lileia, 199 s. (in Ukrainian).

Spirkina, O., 2011. Danylo Narbut: portret na tli epokhy [Danilo Narbut: a portrait against the background of the era], *Istorychnyi arkhiv: naukovi studii*, №7, s. 50–55. (in Ukrainian).

Stasiuk, O. 2011. Pozychaniuk Yosyp [Pozychaniuk Yosyp], *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. URL: history.org.ua/?termin=Pozychaniuk_J (22.05.2023). (in Ukrainian).

Teterina-Blokhina, D., 2006. Yu. Boiko-Blokhin – doslidnyk tvorchoosti Ivana Franka [Yu. Boyko-Blokhin is a researcher of Ivan Franko's work], *Slovo i chas*, 2006, №8, s. 48–57. (in Ukrainian).

Tsentrnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrainy (dali – TsDAVOU), f. 3676, op. 4, spr. 123, na322 ark. (in Ukrainian, German and Russian).

TsDAVOU, f. 3676, op. 4, spr. 332, na 715 ark. (in Ukrainian, German and Russian).

TsDAVOU, f. 5235, op. 1, spr. 1264, na 115 ark. (in Ukrainian).

Yashyn, V., 2019. Biohrafichni rozvidky shchodo kadrovoho skladu viddilu «Vineta» Ministerstva osvity ta propahandy Raikhu [Biographical research regarding the staff of the Eastern department «Vineta» of Reich's education and propaganda ministry], *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. Vernadskoho*. Serii: Istorychni nauky, tom 30, № 3, s. 198–205. (in Ukrainian).

Yashyn, V., 2019. Kadrovyi sklad Skhidnoho viddilu «Vineta»: personalii ta biohrafichni rozvidky [Biographical research regarding the staff of the «Vineta» eastern department], *Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: Mizhnarodni vidnosyny, tom 1, vyp. 5, s. 159–169. (in Ukrainian).

Vadym Yashyn

Docent, Candidate of Historical Sciences, Docent of the Department of History, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih

UKRAINIAN NATIONALISTS IN THE «VINETA» SPECIAL DEPARTMENT: HISTORICAL AND BIOGRAPHICAL INVESTIGATIONS AND SOME PROSOPOGRAPHICAL OBSERVATIONS

The article examines the common elements of the biography of some Ukrainian nationalists who collaborated in the Special Unit "Vineta," which was created in 1941 in the structure of the Ministry of Public Education and Propaganda of the Reich for the purposes of total propaganda aimed at the population of the "eastern occupied territories," troops, rear population, prisoners of war and Ostarbeiters. The author shows that both in the full-time staff of "Vineta" and among the freelance advisers and involved specialists, there were well-known members of the Wire of Ukrainian Nationalists, the Organization of Ukrainian Nationalists, participants in the Ukrainian Revolution of 1917-1921, among them famous linguists, philologists, literary scholars, translators, journalists, artists, etc. The article contains data on eleven such persons. The author traces the elements of the "Vineta" stage of the life path of employees of the Special department, advisers, and consultants; hitherto unknown facts of their biographies have been established. For this, several recently declassified cases of former Soviet repressive bodies and documents of the State Center of the Ukrainian People's Republic in Exile were used as sources. It was found that there is no mention of cooperation with "Vineta" in any of the open biographies of the investigated personalities. New or relatively well-known facts about the biography of some personalities have been established or corrected. Reasonable doubts regarding the existing biography of Dmytro Narbut have been expressed: it has been proven that Yevhen Vyrovny was a member of the OUN; the facts from the Berlin period of Yosyp Pozychanyuk's life have been clarified, etc. A well-founded assumption was made that cooperation with "Vineta" was weakly correlated with participation in the Ukrainian liberation movement and was also not collaboration. It is shown that the common biographical feature of that part of the employees, whose life path was studied at one time, is direct involvement or tangentiality in the liberation struggles, greater or lesser participation in the political activities of emigration, repressions by the Soviet authorities; intellectual, creative activity, literature, journalism, fine arts, etc., in Europe or the USSR. Most of the former employees of the Special Department continued their activities even after the war in the fields of politics, economy, and culture. The author proposed directions for further research on this topic.

Keywords: World War II, propaganda, OUN, PUN, UPA, Vineta, Eastern Division.